

ДОСЛІДЖЕННЯ НА ГОРОДИЩІ «ВАЛИ»

Впродовж сезону 2013 р. на городищі «Вали», що у м. Володимирі-Волинському проводились археологічні дослідження та ексгумаційні роботи спільною україно-польською експедицією ДП «Волинські старожитності», польськими археологами з університету ім. М. Коперника в м. Торунь (керівник Д. Семінська) та ГО «Пам'ять Волині» (керівник В. Чопюк). Роботи проходили в межах розкопів II та III, а також було закладено ряд пошукових шурфів у північній та східній частині городища з метою виявлення нових поховань.

Впродовж сезону 2013 р. власне археологічні дослідження проводились у обмежених розмірах, оскільки головним напрямком роботи була ексгумація поховань жертв масових репресій середини ХХ ст. Однак, засипка поховальних траншей, здійснена перевідкладеним культурним шаром та невеликі ділянки, досліджені обабіч траншей, містили ряд цікавих знахідок. Окрім цього, на ділянці розкопу 3 до-

сліджені залишки печі та східний торець стіни 2, що була виявлена раніше.

Залишки печі, простежувались у східній стіні поховальної ями 4 Збережена її частина із склепінням мала розміри $1 \times 0,25$ м. Черинь печі був вимощений великоформатною цеглою товщиною 6—7 см. Збереженість двох фрагментів дозволяла проміряти її ширину, що становила 23 см. Довжина цеглин у першому випадку перевищувала 23 см, а у другому 25 см. Заповнення печі містило окремі невиразні фрагменти середньовічної побутової кераміки.

Торець стіни 2, виявленої і частково дослідженої у 2010 р. зафіксований на південний захід від поховальної ями 4. На цій ділянці стіна викладена із матеріалу і у техніці, ідентичних до дослідженої раніше ділянки.

Серед масових знахідок переважали фрагменти цегли XIV—XV ст. та побутової кераміки середньовічного часу. З індивідуальних знахідок можна відзначити серію великих черенко-

вих арбалетних болтів (10 екз.), які концентрувалися на невеликій ділянці розкопу, залізний бойовий ніж довжиною 32 см. та розвал великої корчаги з характерним орнаментом у вигляді трикутників.

В ході ексгумаційних досліджень було виявлено шість поховальних ям, з яких повністю ексгумовано три.

Поховальна яма 3а у плані прямокутної форми була витягнута по лінії Пд—Зх — Пн—Сх, розмірами 3 × 4 м знаходилась частково в крайній південно-східній частині розкопу II та в крайній південно-західній частині розкопу III. З ями ексгумовано 37 кістяків, в основному чоловічих. Кістяки в більшості орієнтовані черепами на північний-схід. З положення тіл можна припустити, що жертв заводили в траншею, примушували лягати на землю і тоді розстрілювали. Поховання характеризується відносно малою кількістю супровідного матеріалу. Серед знахідок потрібно відмітити дві монети Миколи II 1898 р. номіналом в 5 рублів кожна та 42 гільзи, серед яких 23 з маркуванням «КАМ» (калібр 9 мм).

Поховальна яма 4 знаходилась в південній частині розкопу III за 9 м на Пн—Сх від ями 3а і була прямокутної форми розмірами 6 × 4,5 м, витягнута по лінії Пд—Зх — Пн—Сх. З ями ексгумовано останки 292 осіб, в основному чоловічої статі. Кістяки були розташовані безсистемно, як долілиць так і горілиць, з чого можна зробити висновок, що їх кидали в яму вже мертвими. На загиблих знайдено 558 черевиків (279 пар) в більшості військових та 130 шкіряних поясів. Загальна кількість гільз сягає 188 штук, з яких найпоширенішими маркуваннями є: «RWS» — 56 штук (калібр 7,65 мм), «GECO» — 26 штук (7,65 мм), без маркування — 92 штуки (калібр 7,65 мм).

Поховальна яма 5 була, як і попередні, прямокутної форми. Знаходилась у східній частині розкопу III за 9 метрів на Пн—Сх від ями 4, практично впритул до валу. Витягнута по лінії Пн—Пд, розмірами 8,4 × 3,5 м. З ями ексгумовано 56 кістяків виключно чоловічої статі, які були розташовані безсистемно. При загиблих виявлено 49 черевиків, 14 шкіряних поясів, краватка та 17 гільз.

Варто також відзначити окремі знахідки з поховальних ям: 3 католицьких медальйони, 3 польських поліцейських жетона (639, 1154, 2202), робота по встановленню їх належності

Рис. 1. Об'єкти розкопу III: 1 — Поховальна яма 4. 2 — Залишки печі. 3 — Торець стіни 2

ті певним особам ще триває, годинник, значок з написом «celowniczy», польська кокарда у вигляді орла, значна кількість польських військових гудзиків (основна маса яких припадає на 4 і 5 траншеї).

Поховальні ями 3б, 6 та 7 виявлені в ході шурфування потребують повного виявлення і подальшої ексгумації.